

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta národohospodářská

**BANKOVNÍ FINANČNÍ RIZIKO -
ÚVĚROVÉ RIZIKO**

bakalářská práce

Autor: Michal Ondračka

Vedoucí práce: Ing. Jiřina Bürgerová

Rok: 2009

Prohlašuji na svou čest, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně
a s použitím uvedené literatury.

Michal Ondračka

V Praze, dne 3.6.2009

Děkuji pracovníkům České spořitelny a.s. panu Vojtěchu Paletovi a panu Janu Bartůňkovi za poskytnuté informace a materiály a především děkuji vedoucí mé bakalářské práce Ing. Jiřině Bürgerové za odborné připomínky a trpělivou spolupráci.

Anotace

Tato práce analyzuje bankovní úvěrové riziko, tj. riziko ve vztahu mezi bankou, jako poskytovatelem prostředků, a klientem banky, jako příjemcem úvěru, který se stává dlužníkem. Ve vztahu věřitel dlužník existuje řada rizik zmiňovaných v této práci, z nichž nejzávažnějším je úvěrové riziko. Je to nejistota, zda dlužník bude splácet bance úvěr a úrok ve smlouvou stanovených částkách a termínech. Banky se proti riziku z poskytování úvěrů brání a využívají k tomuto účelu řadu nástrojů a preventivních opatření: sledování bonity klienta, úvěrový proces, zajištění úvěrů, řízení úvěrového rizika, kapitálovou přiměřenost, registry, rating a další. Bankovní riziko může vést k finančním ztrátám banky, ale také může zapříčinit bankovní krizi s odezvou v celé ekonomice.

JEL klasifikace: G210, E580, D810

Klíčová slova: banka, bankovní riziko, úvěr, úvěrový proces, úvěrové riziko.

This is analysis of credit risks of bank i.e. risks between bank, as a creditor and it's debtor. Credit risk means uncertainty that the debtor will pay to the bank agreed installment and interest in time. In relationship between bank and debtor there is a lot of risks named in this study. The most dangerous risk is credit risk. The banks take some measures to prevent them: monitoring of the bonity of a client, credit procedure, reinsurance of a debt, managing of risk, capital adequacy, registry, rating etc. Credit risk of bank can cause financial losses but also bank crises with impact on global economy.

JEL Classification: G210, E580, D810

Keywords: bank, bank risk, credit, credit procedure, credit risk.

OBSAH

1	ÚVOD.....	- 1 -
2	BANKOVNÍ ÚVĚROVÉ RIZIKO.....	- 4 -
2.1	BANKA JAKO ADRESÁT ÚVĚROVÉHO RIZIKA.....	- 5 -
2.1.1	<i>Banka z hlediska funkčního a právního</i>	<i>- 5 -</i>
2.1.2	<i>Úloha bank.....</i>	<i>- 6 -</i>
2.2	BANKOVNÍ FINANČNÍ RIZIKA A OSTATNÍ RIZIKA.....	- 7 -
2.2.1	<i>Úvěrové riziko.....</i>	<i>- 7 -</i>
2.2.2	<i>Úrokové riziko.....</i>	<i>- 9 -</i>
2.2.3	<i>Měnové riziko.....</i>	<i>- 10 -</i>
2.2.4	<i>Likvidní riziko</i>	<i>- 10 -</i>
2.2.5	<i>Kapitálové riziko.....</i>	<i>- 10 -</i>
2.2.6	<i>Operační riziko</i>	<i>- 11 -</i>
2.2.7	<i>Systémové riziko.....</i>	<i>- 11 -</i>
3	ÚVĚRY	- 11 -
3.1	BANKOVNÍ FINANČNĚ ÚVĚROVÉ PRODUKTY.....	- 11 -
3.1.1	<i>Peněžní úvěry.....</i>	<i>- 12 -</i>
3.1.2	<i>Závazkové úvěry a záruky.....</i>	<i>- 13 -</i>
3.2	ÚVĚROVÝ PROCES	- 13 -
3.2.1	<i>Úvěrový proces v České spořitelně a.s, hypoteční úvěr.....</i>	<i>- 14 -</i>
3.3	CHARAKTERISTIKA PRODUKTU	- 14 -
3.3.1	<i>Zajištění úvěru na straně produktu.....</i>	<i>- 15 -</i>
3.3.2	<i>Zajištění úvěru na straně klienta.....</i>	<i>- 15 -</i>
3.3.3	<i>Rizika zajištění hypotéky na straně produktu a na straně klienta.....</i>	<i>- 15 -</i>
3.4	VÝSLEDNÝ EFEKT ZAJIŠTĚNÍ.....	- 16 -
4	ŘÍZENÍ ÚVĚROVÉHO RIZIKA BANK.....	- 16 -
4.1	ZAJIŠTĚNÍ ÚVĚRU	- 19 -
4.1.1	<i>Instrumenty zajištění úvěru.....</i>	<i>- 20 -</i>
4.1.2	<i>Rejstřík zástav.....</i>	<i>- 21 -</i>
4.2	PREVENCE ÚVĚROVÝCH RIZIK.....	- 21 -
4.2.1	<i>Centrální registr úvěrů (CRÚ).....</i>	<i>- 22 -</i>
4.2.2	<i>Bankovní registr clientských informací (CBCB).....</i>	<i>- 22 -</i>
4.3	KAPITÁLOVÁ PŘIMĚŘENOST A RATING	- 23 -
4.3.1	<i>Kapitálová přiměřenost jako nástroj řízení úvěrového rizika</i>	<i>- 23 -</i>

4.3.2	<i>Rating</i>	- 25 -
5	ÚVĚROVÉ RIZIKO V PRAXI	- 26 -
5.1	DOPADY ÚVĚROVÉHO RIZIKA, BANKOVNÍ KRIZE	- 26 -
5.2	SOUČASNÁ SITUACE NAŠICH BANK VE VZTAHU K ÚVĚROVÉMU RIZIKU	- 27 -
6	ZÁVĚR	- 29 -
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	- 31 -

1 Úvod

Úvěrové riziko vyplývá z úvěrového vztahu, tj. ze vztahu mezi poskytovatelem úvěru na jedné straně – tím je v této práci banka a příjemcem úvěru na druhé straně, tj. klientem, který se stává dlužníkem banky. Poskytování úvěrů právnickým osobám (podnikům) i fyzickým osobám je hlavní náplní činnosti většiny bank a je také jedním ze zdrojů jejich příjmů a zisků. Bankovní domy jsou historicky vzniklé, v minulosti formované a dnes vysoce sofistikované podniky s určitým právním vymezením, s celou řadou specifických funkcí. Banky jsou všude tam, kde funguje produktivní společnost a tržní hospodářství. Banky stojí na jedné straně úvěrového vztahu. Jsou tím, kdo poskytuje finanční prostředky a určuje většinu podmínek úvěrového vztahu a jsou tedy také tím, kdo je vystaven expozici úvěrového rizika.

Druhá kapitola této práce stručně popisuje postavení a fungování bank jako subjektů, které určují úvěrovou politiku a strategii a vyvíjejí snahu o eliminaci rizik plynoucích z úvěrů. Kromě základního úvěrového rizika existuje celá řada dalších nebezpečí, která spolu často souvisejí, jsou propojena a jejich účinky se násobí.

Úvěrové riziko a ostatní bankovní rizika jsou vždy spojena s určitým typem bankovního produktu. Se základními charakteristikami těchto produktů seznamuje třetí kapitola. Úvěrové riziko vzniká během úvěrového procesu. Jak probíhá úvěrový proces, jaké má účastníky, fáze, hodnotící kritéria i o tom pojednává tato kapitola.

Hypotečnímu úvěrovému procesu konkrétně v České spořitelně, a.s. je věnována kapitola číslo 3.2.1. Úvěrový proces je zde podroben analýze z hlediska produktu, z hlediska příjemce úvěru, z hlediska rizik, která jsou v něm obsažena. Důležité jsou postupy, kterými se banka snaží tato rizika eliminovat.

Kapitoly 2 – 3 jsou tedy zaměřeny na objasnění podstaty a okolností vzniku úvěrového rizika. Následující kapitoly 4 – 5 analyzují to, jak bankovní sektor pracuje s úvěrovým rizikem, jak ho kvantifikuje, kvalifikuje, monitoruje a jaké jsou možnosti jeho prevence. Rizikem se v bankovní praxi rozumí nejistota, zda se vynaložené prostředky vrátí bance zpět včetně určitého zhodnocení. Rizika se vyskytují jak na straně klienta, tak i na straně banky a dále jsou determinována v závislosti na typu bankovního produktu. Svoji roli hraje i řada dalších okolností – např. vývoj legislativy, vývoj politické situace v zemi apod.

Řízení úvěrového rizika, tj. jeho predikce, identifikace, klasifikace, restrikce a prevence je jednou z hlavních úloh bankovního managementu a bankovního dohledu. Řízení úvěrového rizika je obsahem kapitoly číslo čtyři.

Banky se snaží všemi způsoby chránit před rizikovými úvěry, ale nemělo by to být na úkor možného zisku. Tedy nejde o to usilovat o co nejmenší riziko, ale dosahovat co největšího zisku zároveň při co nejmenším riziku, čili optimalizovat vztah mezi ziskem a rizikem. K eliminaci následků vyplývajících z úvěrového rizika se využívají různé způsoby zajištění úvěru, o nichž pojednává kapitola 4.1. Účinným instrumentem v této oblasti je Rejstřík zástav spravovaný Notářskou komorou ČR. K obdobnému hlavně preventivnímu účelu slouží Centrální registr dlužníků, který vede ČNB (viz kapitola číslo 4.2.1). V mezibankovním styku funguje Bankovní registr klientských informací, neboli „úvěrový registr“ a zájemci mohou také využívat informace z Nebankovního registru klientských informací (NRKI).

V souvislosti s řízením a prevencí bankovních rizik – úvěrové riziko je mezi nimi nejčtenější a hodnotově největší – se velmi často používá pojem kapitálová přiměřenost (viz kapitola číslo 4.3). Jsou zde různé obdobné metody a způsoby jejího vyčíslení. Původní verze propočtu je označována jako BASEL I, jejíž aktualizovaná verze je známa pod názvem BASEL II. Evropská unie dále vydala direktivu ke kapitálové přiměřenosti pod názvem CAD I a novelizovanou verzi jako CAD II. Od roku 2007 je implementována do bankovního systému států EU direktiva CRD navazující na BASEL II. K měření celkového tržního rizika portfolia se používají také modely VAR (Value at Risk) zahrnující buď všechna rizika nebo jen specifická rizika (např. úvěrové).

Mezinárodně rozšířenou metodou, která účinně pomáhá při rozhodování investorů (včetně bank), a to zejména při velké kapitálové účasti, je rating.

Úvěrové riziko má velkou váhu a je schopno způsobit rozsáhlou negativní odezvu v celé ekonomice. Nesplácené úvěry mohou přivést banku do krize (viz kapitola číslo 5.1). Donedávna bylo toto nebezpečí uvažováno jen pro případy menších bank, ale dnešní doba překvapuje faktem, že v důsledku špatných úvěrů se mohou propadnout do bankrotu i největší banky, které potom vtáhnou do hlubokých problémů finanční trhy, podniky a celou ekonomiku. ČNB ujišťuje, že naše banky jsou zdravé, nejsou bankrotní nebo ekonomickou krizí přímo ohrožené (kapitola číslo 5.2). Prozatím krize nejsilněji postihla USA, eurozónu,

Velkou Británií a Kanadu. Centrální banky těchto zemí (včetně Číny) snižují úrokové sazby. V celé EU proběhlo zvýšení pojištění vkladů a v krizi nejpostiženějších zemích byl vytvořen fond na záchranu bank. Panují obavy, že svět postihne globální ekonomická recese. Až takové dopady na světovou ekonomiku může mít nedocení všech nebezpečí plynoucích z úvěrových vztahů.

Moje aktuální přímá zkušenost s bankovní krizí se promítla ve zhoršeném přístupu k informacím banky, konkrétně k informacím o jejích metodách monitoringu, analýzách a prevenci úvěrových rizik! Bankovní specialisté odkazují na webové stránky, kde jsou ovšem dostupné pouze informace velmi všeobecného nebo komerčního charakteru. Banky přijaly v souvislosti se současnou krizí řadu nových interních opatření s cílem zabezpečit se proti úniku důležitých informací a úniku prvků jejich vlastního know-how.

Bankovní riziko především riziko plynoucí z úvěrového vztahu se jeví jako blízce známé a každému pochopitelné. Teprve při hlubším pohledu na základě množství shromážděných dostupných informací vynikne složitost, rozvětvenost a obsáhlost tohoto tématu. Moje práce poskytuje vhled do problematiky, seznamuje se základními pojmy a kategoriemi v oblasti bankovních a zejména úvěrových rizik, stručně vyhodnocuje rizikovou situaci v ČR a.s. a v českém bankovním sektoru, informuje o existujících direktivách a normativech EU zvláště o těch, které jsou začleňovány do naší legislativy. Dále chci v mé práci poukázat na to, že v rozvoji řízení úvěrového rizika je velká budoucnost, neboť má vliv na celou ekonomiku a to jak přímo tak nepřímo. Zároveň chci zdůraznit, že i přes propracované metody řízení úvěrového rizika dochází stále k jeho podceňování. V neposlední řadě je cílem mé bakalářské práce upozornit na následky, které může vyvolat nedostatečná a nekoncepční angažovanost odpovědných orgánů a institucí v této problematice.

2 Bankovní úvěrové riziko

Bankovní úvěrové riziko – jak vyplývá z celého názvu, je třeba při jeho zkoumání vycházet z poznatku, co je myšleno pod pojmem úvěr. Úvěr je postoupení zboží nebo peněžních/finančních prostředků věřitelem na principu návratnosti na určitou smlouvenou dobu dlužníkovi, a to za úplatu, případně bezúplatně.¹ Úvěry jsou lidmi využívány již od doby vzniku zboží a peněz, mají mnohaletou historii a mnoho let se také vyvíjely a zdokonalovaly jejich formy a způsoby realizace. Podle toho, kdo úvěr poskytuje, komu je úvěr poskytován a za jakých podmínek, se generuje celá řada různých typů úvěrů. Některým finančně úvěrovým produktům je věnována pozornost v dalším textu. Úvěry a úvěrovou politiku uskutečňují většinou banky, ale nemají v této oblasti na trhu monopolní postavení. V tom, komu je úvěr bankou poskytován a za jakých podmínek, tkví řada nejistot, hovoříme zde o bankovním úvěrovém riziku. V tržním prostředí jsou tato rizika větší než v centrálně řízeném hospodářství. Dá se říci, že naše ekonomika se v posledních dvaceti letech měnila na tržní ekonomiku, otevírala se světu a začala se intenzivně seznamovat se všemi četnými aspekty problematiky bankovních rizik. Ve zmiňovaném období a i v současné době se ukázalo, že je zřejmé, že úvěrové riziko hraje z hlediska chodu banky nejdůležitější roli. Může bance způsobit velké ztráty. Každá banka je prvkem bankovního systému a naplněné riziko tak může otrást celým bankovním systémem, případně nepříznivě ovlivnit ekonomiku země. Proto se věnuje velká pozornost řízení úvěrového rizika, kdy rozhodujícím momentem je získání maxima možných a dostupných informací a komplexní zajištění úvěrů. Hladina úvěrového rizika je ovlivněna také tím, kdo je příjemcem úvěru, v ČR jsou to podniky a podnikatelé, dále osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ) a jednotlivci - fyzické osoby. Subjektům bankovního úvěrového rizika a bankovnímu úvěrovému riziku v širších souvislostech jsou věnovány následující kapitoly této práce.

Úvěrové riziko má více úrovní, nejzákladnější je riziko konkrétní úvěrové operace, následuje riziko určité skupiny úvěrových produktů a v další rovině je riziko úvěrového portfolia banky. Řízení úvěrového rizika probíhá také v několika sférách: na úrovni banky, v rámci bankovního systému země a v rámci bankovního systému EU, který reflektuje globální vlivy, změny a vývoj.

¹ WIKIPEDIE, otevřená encyklopedie: *Úvěr* (poslední editace příspěvku 28.4.2009). Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9A%C4%9B>, 2.5.2009.

2.1 Banka jako adresát úvěrového rizika

K pochopení úvěrového rizika je nutné znát co nejvíce skutečností o podstatě a fungování bank a bankovního systému. Banka je instituce, která poskytuje finanční služby. Její základní činností je shromažďování dočasně volných peněžních prostředků, které formou úvěru dává k dispozici fyzickým a právnickým osobám a nastavováním úroku prostředky zhodnocuje. Tímto způsobem umožňuje pohyb peněz v ekonomice a zprostředkovává využití dočasně volných zdrojů. Role banky je v tržní ekonomice nezastupitelná. Banky přebírají stále více úkolů v životě jednotlivce i společnosti. Každá lidská činnost je provázena určitými riziky, podobně je tomu i při plnění úkolů banky, kdy dochází ke kumulaci a prolnutí určitých specifických bankovních rizik. V následujícím textu je banka a její činnost zkoumána především z tohoto pohledu.

2.1.1 Banka z hlediska funkčního a právního

Banka je podnikatelský subjekt. Je to podnik, ale se specifickým chováním a úkoly. Základní cíl činnosti banky i jakéhokoliv podniku je stejný - maximalizace zisku. „Banka je vymezena z hlediska funkčního jako zprostředkovatel pohybu finančních prostředků mezi jednotlivými ekonomickými subjekty. Z hlediska právního jsou potom její postavení a činnost vymezeny zákonem o bankách (Zákon č. 21/1992). Náš zákon o bankách v souladu se směrnicemi EU definuje banku jako právnickou osobu se sídlem v ČR, založenou jako akciovou společnost, která přijímá vklady od veřejnosti a zároveň poskytuje úvěry. Přijímat vklady od veřejnosti směřují u nás pouze banky. Vkladem se rozumí svěřené peněžní prostředky, které se banka zavazuje vyplatit zpět vkladateli. Úvěrem se rozumí bankou dočasně poskytnuté peněžní prostředky v různých formách klientovi.“²

Provozování bankovních služeb je regulováno státem. Banka pro svoji činnost potřebuje bankovní licenci a podléhá bankovnímu dozoru, který většinou vykonává centrální (národní) banka. V každém státě obvykle působí jedna centrální banka, která plní speciální funkce svěřené jí státem, a více obchodních bank. Obchodní banky mohou být buď univerzální, to znamená, že poskytují široký rozsah bankovních služeb, a nebo specializované na jednotlivé činnosti. Dělení existuje většinou na banky poskytující služby občanům (spořitelny) a investiční banky zaměřené na služby pro firmy. Existují také specializované banky jako například exportní banky (Česká exportní banka, ČEB) či rozvojové banky

² REVENDA Z., MANDEL M., KODERA J., MUSÍLEK P., DVOŘÁK P., BRADA J.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha: Management Press 2005. ISBN 80-7261-132-1 (váz.). Str. 117.

(Českomoravská záruční a rozvojová banka ČMZRB, Evropská banka pro obnovu a rozvoj EBRD). Nejznámějším případem specializace jsou banky hypoteční.

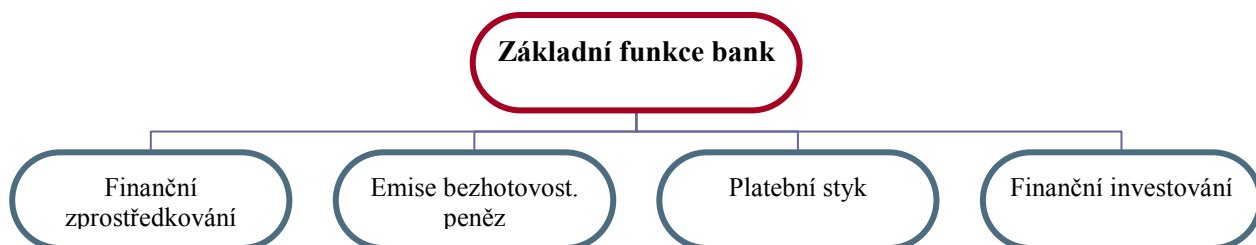
Na českém finančním trhu je zastoupeno cca 10 bank tohoto typu (hypoteční banky), což je zhruba čtvrtina veškerých bank.

Česká národní banka vydává opatření a vyhlášky ČNB, které konkretizují podmínky činností bank rámcově dané zákonem. Nejdůležitějšími podzákonnými normami ČNB jsou: 1/ Vyhláška o kapitálové přiměřenosti bank, 2/ Opatření ČNB, kterým se stanoví pravidla pro posuzování pohledávek, 3/ Opatření ČNB k vnitřnímu řídicímu a kontrolnímu systému banky a 4/ Opatření, kterým se stanoví minimální požadavky na uveřejňování informací bankami.³

2.1.2 Úloha bank

Banky jsou nejdůležitějším subjektem finančních toků v tržní ekonomice. K základním funkcím bank patří: finanční zprostředkování, emise bezhotovostních peněz, provádění platebního styku, zprostředkování finančního investování na peněžním a kapitálovém trhu.

Obr. č. 1 Základní funkce bank



Zdroj: Vlastní úpravy

Finančním zprostředkováním se rozumí snaha bank umísťovat získaný kapitál tam, kde přináší nejvyšší zhodnocení. Dochází tak k přelévání peněžních prostředků do oblastí, oborů, podniků, kde bude dosaženo nejefektivnějšího zhodnocení.

K emisi bezhotovostních peněz dochází při samotné realizace plateb formou bezhotovostních zápisů na bankovních účtech. Na rozdíl od bezhotovostních peněz hotovostní peníze může ve státě emitovat pouze centrální banka.

³ REVENDA Z., MANDEL M., KODERA J., MUSÍLEK P., DVOŘÁK P., BRADA J.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha: Management Press 2005. ISBN 80-7261-132-1 (váz.). Str. 118, 119.

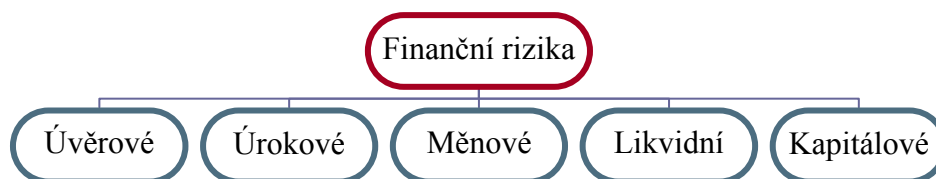
Provádění platebního styku – banky vedou účty a realizují bezhotovostní převody plateb. Bezpečný, rychlý a levný platební styk je podmínkou zdravého fungování ekonomiky.

Zprostředkování finančního investování na peněžním a kapitálovém trhu – banky provádějí emise cenných papírů, jejich prodej, nákup, dále se také zabývají investičními obchody a obchodem s finančními deriváty.

2.2 Bankovní finanční rizika a ostatní rizika

Banky jsou při své činnosti vystaveny sérii různých rizik. Nejzávažnější jsou **finanční rizika**, která mohou být definována jako hrozba finanční ztráty, a to buď očekávané nebo neočekávané. Při určité výši očekávané ztráty je možné vytvořit u aktiv opravné položky. Na neočekávané ztráty reaguje podnik vytvořením regulačního kapitálu. Finanční ztráty snižují hodnotu kapitálu podniku a jsou proto předmětem soustředěné pozornosti institucí. Rizikovost se úměrně zvyšuje spolu se snahou bank o maximalizaci zisku a jeho stabilizaci. Míra odhadu a zvládnutí rizik ovlivňuje efektivnost činnosti bank.. Platí ale, že snaha o co největší redukci rizik se projeví v nedostatečné ziskovosti. Banky rizika akceptují, pracují s nimi a snaží se o dosažení nejvyššího zisku při stanovené (únosné) míře rizika. K základním finančním rizikům patří riziko úvěrové, úrokové, měnové, likvidní a kapitálové.

Obr. č. 2 Finanční rizika



Zdroj: Vlastní úpravy

2.2.1 Úvěrové riziko

Úvěrové riziko vyplývá z nejistoty, zda klient banky, resp. obchodní partner bude schopen nebo ochoten dodržet sjednané podmínky finanční transakce. Hlavním předmětem činnosti většiny bank je úvěrování. Proto je tedy úvěrové riziko nejrozšířenějším rizikem bankovního systému. Je to riziko ze selhání (default risk) partnera. Může být podmíněno platební neschopností nebo nevůli smluvní strany splácet včas úvěr a úroky z úvěru. Do

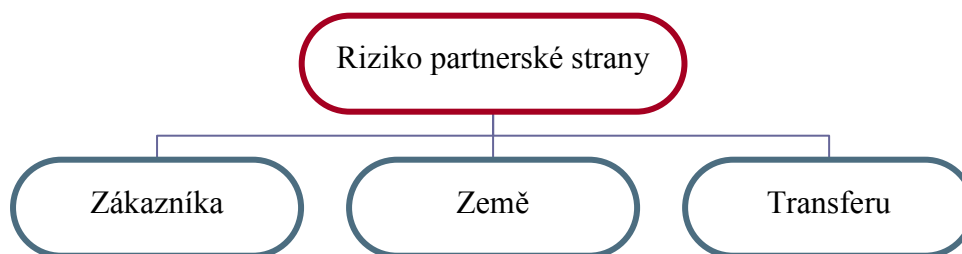
úvěrového rizika je zahrnuta nejistota plynoucí z úvěrových, obchodních, investičních aktivit bank, z platebního styku, z kvality portfolia cenných papírů, z poskytnutých bankovních záruk.

Příčiny úvěrových rizik je možné rozdělit na interní a externí. Interní příčiny jsou podmíněny špatným rozhodnutím banky o umístění aktiv, nevhodným využíváním aktiv, nedostatečným zajištěním aktiv a řadou dalších vlivů. Externí příčiny jsou nezávislé na postupu banky, většinou není v jejích možnostech odhadnout potenciální riziko a ovlivnit danou situaci jako např. neočekávaný politický vývoj, zvraty v ekonomické situaci země, rozsáhlé přírodní živelné události apod.

Úvěrové riziko má dvě složky, což je důležité rozlišovat při řízení úvěrových rizik. Jedná se o riziko partnerské strany a inherentní riziko produktu.

Riziko partnerské strany - představuje nejistotu, jak se během doby trvání úvěru bude chovat dlužník. Čím je doba trvání, nebo-li splatnosti úvěru, delší, tím je riziko chování méně odhadnutelné a větší.

Obr. č. 3 Riziko partnerské strany

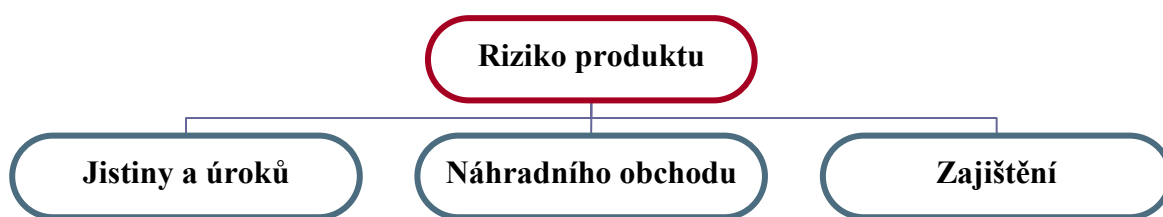


Zdroj: Vlastní úpravy

Riziko zákazníka spočívá v tom, že klient není schopen či ochoten splnit přijaté závazky ve vztahu k bance. **Riziko země** znamená, že všechny ekonomické subjekty určité země nebo většina z nich není schopna z nějakého společného důvodu splnit své závazky v zahraničí. O **riziku transferu** hovoříme, když partneři v cizí zemi jsou schopni v místní měně dostát svým závazkům v zahraničí, ale země z důvodu např. nedostatku směnitelné měny ne.

Inherentní riziko produktu – existuje řada bankovních finančně úvěrových produktů, které se od sebe liší účelem, objemem, formou poskytnutých prostředků, dobou splácení, podmínkami splácení a také tím, komu jsou určeny. Ze všech těchto proměnných vyplývají určitá rizika, která označujeme jako rizika produktu. Riziko produktu vyčísluje výši ztráty a ukazuje, z čeho vznikla. Zahrnuje v sobě riziko jistiny a úroků, riziko náhradního obchodu a riziko zajištění.

Obr. č. 4 Inherentní riziko produktu



Zdroj: Vlastní úpravy

Riziko jistiny a úroků nastává nesplácením úvěru a úroků ve lhůtách splatnosti. Banka v případě nesplácení upozorňuje klienta (většinou písemně) na vznikající problém. Potom následuje mimosoudní vymáhání pohledávky a krajní eventualitou je pak soudní vymáhání. **Riziko náhradního obchodu** znamená, že banka se snaží v případě nesolventního klienta uzavřít nový obchod, který však bývá uzavřen za méně výhodných podmínek. **Riziko zajištění** vzniká tehdy, pokud se bance nepodaří z plně zajištěného úvěru pokrýt celkovou ztrátu z nedobytného úvěru.

Úvěrovému riziku, okolnostem jeho vzniku, metodám řízení rizika a dopadům jeho následků jsou věnovány další kapitoly této práce.

2.2.2 Úrokové riziko

Úrokové riziko vzniká bance z kolísání tržních úrokových sazeb. Rozsah úrokového rizika záleží na struktuře bilančních položek banky, na struktuře aktiv a pasiv a jejich citlivosti na pohyb úrokových sazeb.

2.2.3 Měnové riziko

Měnové riziko je vyvoláno pohybem měnových kurzů, jeho výše je závislá na citlivosti aktivních a pasivních bilančních položek na výkyvy kurzů měn.

2.2.4 Likvidní riziko

Banka musí být připravena kdykoliv jakémukoliv klientovi vyplatit jeho splatné vklady nebo provést platbu z účtu podle příkazu klienta. Aby banka byla vždy likvidní, musí monitorovat každodenní příliv a odliv prostředků a mít k dispozici pohotové zdroje likvidity. Tzn. že má vždy k dispozici portfolio likvidních prostředků nebo má možnost tyto prostředky získat přes dohodnuté úvěrové linky mezi bankami.

2.2.5 Kapitálové riziko

Kapitálové riziko je označováno také jako riziko nesolventnosti. Banka se stává nesolventní, pokud není schopna pokrýt své závazky, čili pokud závazky v tržním vyjádření převýší hodnotu všech aktiv. Banka musí udržovat určitou výši vlastního kapitálu, která by takovou situaci vyloučila. Čím vyšší objem vlastního kapitálu, tím menší riziko nesolventnosti, ale zároveň tím nižší je rentabilita tohoto kapitálu. Do kapitálového rizika se promítají všechna ostatní bankovní rizika.⁴

Mezi **ostatní rizika** je možné zahrnout např. **riziko právní** vyplývající ze změn a úprav zákonů a právních předpisů, dále **riziko regulatorní**, které je vnímáno jako riziko sankcí ze strany regulátora za nedodržení zákonů, předpisů a za nebezpečné chování.⁵

Prof. Jílek v publikaci „Finanční rizika“ definuje obdobně pět hlavních finančních rizik bank a to jako: úvěrové, tržní, likvidní, operační, obchodní a systémové. Nově se objevuje v tomto dělení **operační riziko** a **systémové riziko**. Existuje např. i riziko reputační ze ztráty dobrého jména a řada dalších.

⁴ REVENDA Z., MANDEL M., KODERA J., MUSÍLEK P., DVOŘÁK P., BRADA J.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha: Management Press 2005. ISBN 80-7261-132-1 (váz.). Str. 132.

⁵ TEPLÝ P.: *Řízení úvěrového rizika v českých bankách*, diplomová práce, 2002. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Dostupné z: ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/619, 11.1.2009. Str. 13.

2.2.6 Operační riziko

Operační riziko je typem rizika, které je vždy spojeno s provozem banky a s počtem jejích obchodních operací. Operačnímu riziku je banka vystavena každodenně, při všech činnostech, které běžně vykonává. Každá operace, ať už prováděná lidmi či automatizovaně, je spojena s rizikem možné chyby - vždy může dojít k lidské chybě, ať již z nepozornosti nebo úmyslně, stejně jako může dojít k chybnému zpracování operace vinou techniky či k jejímu selhání. Může také nastat událost, působící na banku z vnějšího prostředí, kterou banka nemůže ovlivnit. Ze všech těchto chyb vznikají bance jak finanční ztráty (pokuty, náhrady), tak i nefinanční ztráty (vztahy s klienty, jméno banky na trhu). Jádrem operačního rizika jsou chyby vzniklé přímo při provádění jednotlivých obchodních operací (například hotovostní operace, zpracování plateb). Na provádění obchodních operací navazují chyby v provádění podpůrných operací (například účtování, vypořádání obchodů). K nim se nakonec přidávají chyby vzniklé selháním zabezpečení bankovního provozu (například počítačové a komunikační systémy).

2.2.7 Systémové riziko

Systémové riziko nastává, když jedno z hlavních výše uvedených rizik samostatně nebo v kombinaci způsobí potíže dalším subjektům případně negativně zasáhne do celého finančního systému. Do této kategorie rizik také spadají nesprávná rozhodnutí, nevhodná ustanovení nebo regulační opatření národních bank.

Všechna rizika by měla banka citlivě promítnout do ceny bankovních finančně úvěrových produktů.

3 Úvěry

3.1 Bankovní finančně úvěrové produkty⁶

Úvěrové riziko a ostatní bankovní rizika jsou vždy spojena s určitým typem bankovního finančně úvěrového produktu. Bankovních produktů existuje široká škála, k základním typům patří **peněžní úvěry, závazkové úvěry (akceptační úvěr) a záruky a dále alternativní formy financování (faktoring, forfaiting, leasing)**. Nejméně rizikovými produkty jsou hypotéky.

⁶ REVENDA Z., MANDEL M., KODERA J., MUSÍLEK P., DVOŘÁK P., BRADA J.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha: Management Press 2005. ISBN 80-7261-132-1 (váz.). Str. 139 a další.

3.1.1 Peněžní úvěry

Peněžní úvěry znamenají většinou bezhotovostní převod likvidních prostředků směrem k určitému subjektu – právnické nebo fyzické osobě. Peněžní úvěry zahrnují hlavně účelové podnikatelské provozní a investiční úvěry, dále úvěry kontokorentní, eskontní, hypoteční a spotřebitelské. Příjemce úvěru je povinen splácet úvěr včetně úroků podle smluvně dohodnutých podmínek. Tyto úvěry přímo ovlivňují ekonomickou situaci banky.

- **Kontokorentní úvěr** je nejrozšířenějším krátkodobým bankovním úvěrem, je poskytován na běžném účtu formou možnosti automatického čerpání i těch prostředků, které zatím na účtu nejsou, je to možnost jít do debetu. Výše kontokorentního úvěru se stanoví dohodou. V zásadě banka nabídne bezproblémovému klientovi určitý úvěrový rámec (10, 20 tis.), většinou na dobu jednoho roku, poté se úvěr často prolonguje. Výše tohoto úvěru kolísá a banka může povolit i krátkodobé překročení úvěrového rámce. Pro klienta je to pohodový, ale poměrně drahý úvěr.
- **Eskontní úvěr** je krátkodobý úvěr, který poskytuje banka formou odkupu směnky před lhůtou její splatnosti. Klient za tuto službu platí dohodnutý úrok (diskont), a to za dobu od eskontu směnky do dne její splatnosti. Pokud banka eskontuje směnku stává se jejím majitelem se všemi právy a povinnostmi.
- **Hypoteční úvěry** jsou nejrozšířenější dlouhodobé úvěry poskytované většinou na potřeby spojené s bydlením. Jejich rizikovost je nízká, protože bývají zajištěny (zastaveny) nemovitostmi, proto i jejich úročení je relativně nízké ve srovnání s ostatními úvěrovými produkty.
- **Spotřebitelské úvěry** slouží ke krytí nakupovaných produktů spotřebitelem. Jsou spláceny z příjmu klienta nikoliv přímo z podnikatelské aktivity. Průměrná výše úvěru je nižší než u komerčních úvěrů. Spotřebitelské úvěry jsou poskytovány na základě smlouvy, pro úročení úvěrů platí zákonná ustanovení, klientovi musí být známy roční náklady tohoto úvěru, ty nejsou malé, protože tento typ úvěrů představuje pro banku vyšší riziko než je tomu např. u hypotečních úvěrů.

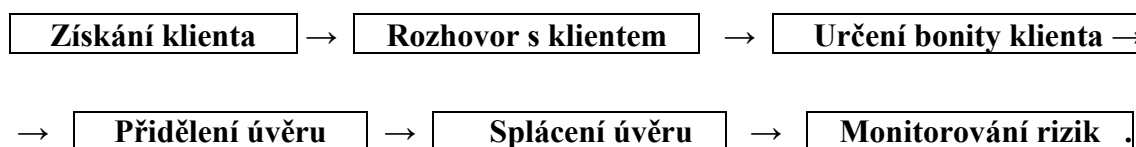
3.1.2 Závazkové úvěry a záruky

Nejrozšířenějším typem závazkových úvěrů jsou bankovní záruky. Jsou využívány jak v domácím prostředí tak hlavně při obchodním styku se zahraničím. Záruka představuje závazek banky zaplatit oprávněné osobě určitou peněžní částku podle podmínek záruční listiny. Záruky se dělí na platební a neplatební. Platební záruka znamená závazek banky zaplatit za klienta např. fakturu, směnku, splátku úvěru. Neplatební záruka je jiný než platební závazek banky např. záruka za nabídku, kauční záruka, akontační záruka.

3.2 Úvěrový proces

Cestou ke získání úvěru je úvěrový proces, má několik fází a při každé fázi banka vyvíjí snahu o minimalizaci rizik. Úvěrový proces má dva účastníky: na jedné straně je banka, na druhé straně klient, kterým je fyzická nebo právnická osoba. Průběh úvěrového procesu je částečně determinován tím, o jaký bankovní produkt má klient zájem. Úvěrový proces probíhá většinou v časově rozložených a na sebe navazujících fázích:

Obr. č. 5 Fáze úvěrového procesu



Zdroj: Vlastní úpravy

Získávání nových klientů se děje na základě reklamních kampaní, náborových akcí, akvizic, dobrých referencí apod. Banka vede **rozhovor s klientem**, zajímá se o jeho podnikatelský záměr, představy a požadavky, vyžádá si potřebné doklady včetně žádosti o úvěr. V další fázi úvěrového procesu hodnotí banka **bonitu klienta** na základě **všeobecných informací** (jméno, adresa, u podniků předmět činnosti, historie firmy), **finančních informací** (příjem za určité období, u podniků rozvaha a výsledovka za poslední 3 roky, cash flow) a **nefinančních informací** (u jednotlivců např. počet vyživovaných osob, počet a velikost finančních závazků, u podniků obor podnikání, postavení na trhu, odbytové možnosti, konkurenceschopnost, počet odběratelů, kvalita managementu, dosavadní zkušenost s klientem, budoucnost podniku). Po vyhodnocení bonity klienta padne rozhodnutí o přidělení

nebo zamítnutí žádosti o úvěr. V případě přidělení úvěru probíhá zajištění úvěru, po němž je možné čerpat prostředky. Následnými fázemi úvěrového procesu jsou splácení úvěru a monitorování rizik.

3.2.1 Úvěrový proces v České spořitelně a.s, hypoteční úvěr

Obrátil jsem se na Českou spořitelnu a.s. (dále „ČS a.s.“), abych získal materiály přímo od banky k tématu „Bankovní úvěrové riziko“. Dostal jsem radu, ať požádám formálně o hypoteční úvěr na bydlení, a pak bude možné analyzovat konkrétní postup banky, rizika tohoto postupu a jak banka potenciální rizika pokrývá. Hypoteční úvěry jsou určeny fyzickým osobám pro financování nemovitostí určených k bydlení. Co do složitosti a obsáhlosti jsou hypoteční úvěry nejnáročnější a podléhají úvěrovému procesu. Na rozdíl např. od hotovostních půjček, kdy je 99 % plně automatizováno a schvalováno systémem. Zaměstnanec pouze zadá údaje rovnou z přepážky do PC a čeká na automatické schválení/neschválení produktu do 10 min od žádosti. Hypoteční úvěry jsou složitější, protože se poskytují s možností dlouhodobého splácení, které zahrnuje více rizik. Na webových stránkách ČS a.s. je možné získat řadu informací ohledně dostupnosti hypotečních úvěrů, je možné sestavit si „Ideální hypotéku“, čili předem „na nečisto“ si vytvořit představu, kolik prostředků si mohu vypůjčit, na jak dlouho, při jakém úroku a jaká bude výše měsíční splátky. Informace o hypotéce i její vyřízení jsou bezplatné.

3.3 Charakteristika produktu

ČS a.s. poskytne hypotéku na koupi nemovitosti, tj. pozemku, rodinného domu, bytu včetně příslušenství (garáž), na koupi objektů pro individuální rekreaci, na koupi nemovitosti na bydlení za účelem jejího pronájmu, na koupi podílu na nemovitosti za účelem vypořádání spoluvlastnických a dědických nároků, na financování stavebních úprav (rekonstrukce, nástavby, přístavby) a také na všechny prokazatelné náklady související s investicí do nemovitosti (poplatky za bankovní služby, odhady, právní služby). Hypotéku je možné získat podle produktové informace ze dne 5.1.2009 až do výše 100 % hodnoty zastavené nemovitosti stanovené bankou na základě znaleckého posudku, maximální a minimální výše není zpravidla omezena. Výše hypotéky je pouze posuzována podle bonitativy klienta, čili jeho schopnosti platit měsíční splátky. Výši splátek je možné zjistit pomocí hypotečního kalkulatoru. Splatnost hypotéky může být stanovena až na 30 let a je možné volit fixaci úrokové sazby na 1, 2, 3, 4, 5, 10, 15 nebo 20 let.

3.3.1 Zajištění úvěru na straně produktu

Hypoteční úvěr je zajištěn **smluvním zástavním právem** k financované nebo jiné nemovitosti na území ČR. Zástavní právo vzniká ke dni jeho vkladu do katastru nemovitostí. Čerpání úvěru by mělo být podmíněno vkladem zástavy do katastru nemovitostí. Před uzavíráním zástavních smluv je pro banku důležité vyžádat si od zástavce aktuální ověřenou fotokopii či originál výpisu z katastru nemovitostí vzhledem k nutnosti posoudit vlastnické vztahy zástavce a otázku, zda nemovitost není již zatížena právy třetích osob. Platí zásada, že budovy jsou zastavovány včetně pozemku, na kterém se nacházejí. To platí i opačně, tj. že pozemky jsou zastavovány včetně budov, které se na nich nacházejí. K zastavované nemovitosti musí být vypracován znalecký posudek a stanovena její tržní hodnota. Posudky je oprávněn vyhotovovat pouze smluvní odhadce banky, aby byla zajištěna vysoká odbornost a nestrannost.

Nemovitost, která je předmětem zástavního práva, **musí být pojištěna** a pohledávka z pojistného plnění zastavena (vinkulována) ve prospěch ČS a.s.

3.3.2 Zajištění úvěru na straně klienta

Klient žádající o úvěr musí bance předložit **platný doklad totožnosti**, dále **výpisy z účtu**, na který je pravidelně poukazována úhrada od zaměstnavatele, (počet požadovaných výpisů je min. 6, max. 12), nebo předložit přiznání k dani z příjmů za poslední 2 ukončená zdaňovací období včetně potvrzení o zaplacení daně. Podnikatel musí předložit popis a základní charakteristiku podnikatelské aktivity (historii, jednotlivé aktivity a jejich podíl na tržbách, počet zaměstnanců, podíl na trhu). Je dobré doložit i případné další příjmy (Smlouvu o pronájmu, doklad o výši výživného apod.).

Zdravotní dotazník pro posouzení k přistoupení k pojištění schopnosti splácet úvěr.

3.3.3 Rizika zajištění hypotéky na straně produktu a na straně klienta

Rizika na straně produktu - hypotéka zajištěná smluvním zástavním právem k nemovitosti je jedním z nejlépe zajištěných úvěrů, s vysokou pravděpodobností návratnosti emitovaných prostředků, přesto i zde existují pro banku rizika, která dopředu těžko vyloučí, a to např.:

- riziko prodejnosti,

- riziko poklesu cen daného druhu majetku na trhu,
- riziko možného nesprávného nakládání se zástavou v průběhu trvání zástavy,
- ztráty z časového průběhu výkonu zástavního práva,
- náklady spojené s výkonem zástavního práva,
- náklady exekuční dražby, nebo
- náklady spojené s daňovým zatížením při prodeji (převodu) nemovitosti, při zprostředkování prodeje, katastrální poplatky, právní služby atd.

Rizika na straně klienta - banka neposkytne hypotéční ani jiný úvěrový produkt, pokud nemá schválené podklady prokazující, že splátky klienta existenčně neohrozí. Klient ale znamená pro banku vždy určitou neznámou hlavně z hlediska jeho budoucího vývoje. Z hlediska přítomnosti a minulosti si banka sofistikovaným způsobem získala a ověřila maximum informací (na základě scoringu a platební morálky klienta podle CBCB - Czech banking credit bureau), z nichž se dá vytvořit projekce do budoucna. Právě v budoucím mnohaletém vývoji se mohou objevit rizika. Je třeba počítat s celou řadou eventualit od možnosti ztráty zaměstnání, ztráty zdraví až po smrt.

3.4 Výsledný efekt zajištění

Expozici v kapitole uvedených rizik banka snižuje za pomoci pojištění, a to pojištěním zástavy a pojištěním klientovy neschopnosti splácet. Pojištění zástavy požaduje banka vždy, pojištění neschopnosti splácet není obligatorní. Pojistné smlouvy nepokryjí úplně všechna rizika, případné ztráty způsobené nepojištěnými většinou málo pravděpodobnými riziky se potom rozpustí v ceně úvěru. Závěrem se dá říci, že při striktním dodržování pravidel ČS a.s., pro poskytování hypoték, se kterými jsem se seznámil, a zejména díky pojištění rizik, bance ztráty z hypoték nehrozí.

4 Řízení úvěrového rizika bank⁷

V předchozí kapitole jsem psal o zabezpečení banky v případě jednoho úvěru. Banky ale poskytují tisíce úvěrů, proto je třeba na problém rizika pohlížet nadstavbově a zároveň globálně, nástrojem používaným k tomuto účelu je řízení úvěrového rizika bank, což je dlouhodobý, komplikovaný a multikriteriální proces. Komplikovaný proto, že neustále roste počet bankovních produktů, služeb i nástrojů a zároveň se rozšiřuje účast bank na

⁷ JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.). Str. 15 - 40, str. 213 - 217.

mezinárodních trzích. Úvěrové riziko je prioritním zájmem bankovních dohledů, vztahuje se k němu celá řada regulativů, tj. opatření na podporu obezřetnosti za účelem snížení rizika. Ve filosofii řízení rizik managementem banky došlo v současné době u nás k výrazné změně. Dřívější přístup byl veden snahou o minimalizaci rizika. V současnosti se riziko zásadně poměřuje ohledem na ziskovost, nejde tedy pouze o to riziko bankovních operací snižovat, ale optimalizovat vztah mezi rizikem a výnosem. Řízení úvěrového rizika se liší podle rozsahu úvěrových angažovaností, v případě velkých úvěrových angažovaností (investice) je položen důraz na hodnocení a sledování klienta, zatímco u malých úvěrových angažovaností (spotřebitelské úvěry) se uplatňuje portfoliový přístup. U velkých angažovaností je běžné používání vnějšího nebo vnitřního úvěrového hodnocení. U malých angažovaností se praktikuje bodování.

Vnější úvěrové hodnocení – hodnotí se země, společnost, dluhová emise. Společnost se hodnotí podle velikosti, dluhového zatížení, ekonomického prostředí. Hodnocení dluhů se vztahuje vždy jen k určitému dluhu, nikoliv ke společnosti, čili jedna společnost může mít víc dluhů s různým hodnocením. Při hodnocení dluhu se rozlišuje, zda jde o dluh krátkodobý nebo dlouhodobý, zda jde o dluh mladší, podřízený nebo starší. U dlouhodobého hodnocení je kladen důraz na ziskovost, u krátkodobého na likviditu.

Vnitřní úvěrové hodnocení – vychází ze všech dostupných informací o klientovi (firmě): obor podnikání, perspektivita oboru, management podniku, finanční situace, minulé příjmy, předpokládané příjmy budoucí, schopnost splácet dluhy v určité měně a další. To jsou kritéria, těm se přiřadí váhy a vážená kritéria se sečtou do hodnoty jednoho ukazatele.

Bodování osob (scoring) – k aplikaci tohoto systému dochází při rozhodování o přidělení spotřebního úvěru nebo při monitorování již poskytnutého spotřebního úvěru. Stanoví se kritéria zájemce o úvěr (věk, pohlaví, vzdělání, rodinný stav, počet dětí, doba zaměstnání, doba klientského vztahu) a těm se přiřadí váhy. Součet vážených kritérií dá výslednou hodnotu číselnému ukazateli.

Na řízení bankovních rizik a tedy především úvěrového rizika není zainteresována pouze banka samotná, tj. hlavně auditor banky, ale i regulatorní autorita (dohled ČNB). Oba tyto subjekty mají odlišný přístup daný odlišností jejich postavení a funkce v bankovním sektoru. Auditor analyzuje chování banky ex post a je možné u něj předpokládat určitý prostor

pro negociaci, zatímco regulátor analyzuje chování banky s možností zavádět do systému pravidla, čili ovlivnit chování banky ex ante. Pravidla stanovená regulátorem musí banky pod hrozbou sankcí respektovat. Regulatorní autorita může být iniciátorem pozitivního přenosu impulsů pro rozvíjení sofistikovaných postupů právě v oblasti řízení úvěrových rizik. Nové metody řízení rizik se tak do našeho bankovního prostředí dostávají v podstatě po dvou liniích: jednak v důsledku iniciativy bank samotných, která přináší nové postupy, nové modely chování, změny v organizační struktuře a jednak jako důsledek regulatorních aktivit centrální banky.

Ve vyspělých ekonomikách existuje celá řada renomovaných společností, které se zabývají vyhodnocováním úvěrových rizik (Standard&Poor's, Moody's, Thomson Financial Bank Watch).

Proces řízení rizik obecně včetně úvěrového rizika lze shrnout do následujících kroků:

- 1/ Identifikace rizika (kde a jak vzniká) - nositelem rizika jsou dluhové nástroje, nejčastěji úvěry, půjčky, dluhopisy. Dluhy jsou krátkodobé (do 365 dnů), dlouhodobé, dále starší a mladší. Úvěrové riziko může vzniknout chybou, nedopatřením, nedbalostí, neznalostí, podceněním určitých symptomů, omylem, úmyslem a to v průběhu celého úvěrového procesu – při získávání klienta, při rozhovoru s klientem, v úvěrovém hodnocení, v úvěrové smlouvě, při uvolňování prostředků, při správě úvěru a při splácení úvěru. Splácení úvěru je rozhodující fází úvěrového procesu, kde se většinou účinek rizika projeví případně kumuluje.
- 2/ Vyhodnocení rizika – je záležitostí úvěrových výborů finančních institucí, které monitorují individuální úvěrové angažovanosti se zaměřením na zemi, odvětví, nástroje a jednotlivé klienty. Pokud je klientem firma, hodnotí se řada oblastí, které ovlivňují dosažení tržeb. Prodej za ceny vyšší než náklady vytváří zisk, který se při dobrém řízení splatnosti pohledávek mění na peníze na účtu a garantuje likviditu firmy.
- 3/ Způsob omezení rizika – k základním způsobům omezení rizika z úvěrů patří prověřování bonity klienta, dále limitování čili návrhy limitů, které se mohou vztahovat k výši úvěru, době splácení či výši anuity. Jinou možností je diverzifikace rizika prostřednictvím konsorciálních úvěrů a kontrola úvěrového subjektu i objektu.

- 4/ Pravidelné měření rizika - riziko čili nejistota se v matematické teorii modeluje pomocí pravděpodobnostních modelů, které specifikují vliv rizikových faktorů. Protože účelem řízení rizik není popis celé náhodné podstaty rizikových faktorů, ale především vyčíslení rizika plynoucího z daného podnikání, používají se různé shrnující charakteristiky (míry rizika). Pro různé účely a různé druhy rizik jsou vhodné různé druhy charakteristik. V teorii se popisují obecné pravděpodobnostní modely, jejichž konkrétní podoba však není v praxi známa. Proto je nutné konkrétní podobu těchto modelů statisticky odhadnout, což se děje na základě historických dat o jednotlivých rizikových faktorech. Pomocí statistického odhadu pravděpodobnostního modelu se dále určí statistický odhad žádané míry rizika, který tvoří finální výstup celého měření. Postup lze shrnout takto:

Obr. č. 5 Měření rizika

Postup	Teorie	Praxe
Určení podstaty	Pravděpodobnostní model chování rizikových faktorů	Statistický odhad pravděpodobnostního modelu
Kvantifikace	Definice míry rizika	Statistický odhad míry rizika

Zdroj: TEPLÝ P.: *Řízení úvěrového rizika v českých bankách*, diplomová práce, 2002. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Dostupné z: ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/619, 11.1.2009. Str. 13.

Hodnocení a řízení rizik je nástrojem managementu banky k dodržení požadované rizikové úrovně, a to jak jednotlivých transakcí, tak i celkové rozvahy (podrozvahy) banky. Slouží dále i k oceňování rizikovosti potenciálních transakcí, do nichž má banka možnost vstoupit. Každá banka má **v detailech individuální vnímání a rozdělení rizik a způsoby vyhodnocování, řízení a omezování rizik patří k chráněným informacím banky.**

4.1 Zajištění úvěru

Pod pojmem zajištění úvěru se obecně v *širším slova smyslu* chápou veškerá opatření prováděná bankou k minimalizaci rizika spojeného s poskytnutím úvěru, tj. rizika splacení úvěru a úroků podle podmínek úvěrové smlouvy.

Zajištěním úvěru v *užším slova smyslu* se rozumí aplikace konkrétních zajišťovacích nástrojů. Použité instrumenty rozdělujeme podle povahy zajištění **na osobní** (kromě příjemce úvěru ručí za úvěr ještě třetí osoba – fyzická nebo právnická) a **věcné** (dávají bance právo na

majetkové hodnoty toho, kdo zajištění poskytuje) a podle svázanosti zajištění se zajišťovanou pohledávkou **na akcesorické zajištění** (je spojeno se zajišťovanou pohledávkou) a **abstraktní zajištění** (nezaniká se zánikem pohledávky, je možné ho využívat k opakovanému poskytování úvěrů).

4.1.1 Instrumenty zajištění úvěru

Instrumenty/nástroje zajištění jsou osvědčené rutinně využívané postupy banky za účelem vyloučení nebo alespoň maximálního omezení nejistoty spojené s poskytnutím úvěrových prostředků. Nejsou v bankovní praxi ničím novým, jsou léty prověřené a vyprecizované.

Obr. č. 6 Instrumenty zajištění úvěru



Zdroj: Vlastní úpravy

Ručení - třetí osoba se smluvně bance zaváže, že splatí poskytnutý úvěr v případě, že tak neučiní dlužník.

Depotní směnka – příjemce úvěru vystavuje ve prospěch banky blanco směnku. V případě, že dlužník nesplní včas a v řádné výši své závazky, je banka oprávněna vyplnit na směnku dlužnou částku včetně úroků a předložit ji k proplacení.

Zástavní právo⁸ – v případě neplnění závazku klientem banka může uspokojit svoji pohledávku z realizace (zpeněžení) zástavy. Zástavní právo vzniká na základě písemné (zástavní) smlouvy mezi bankou a klientem. Zástavou mohou být věci movité, nemovitosti nebo cenné papíry a pohledávky. U movité zástavy dochází k předání zastavené věci věřiteli, u nemovitostí je zástavní právo vyznačeno zápisem v katastru nemovitostí, není vázáno přímo na osobu věřitele, může přejít i na jiného vlastníka nemovitosti. Listinné cenné papíry jsou

⁸ TEPLÝ P.: *Řízení úvěrového rizika v českých bankách*, diplomová práce, 2002. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Dostupné z: ics.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/619, 11.1.2009. Str. 40 - 56

předány věřiteli, u zaknihovaných cenných papírů je zástavní právo registrováno ve Středisku cenných papírů. Nejčastěji využívanou formou zástavy je zástavní právo k nemovitostem (pozemkům, budovám).

Postoupení pohledávek (cese) – příjemce úvěru postupuje bance (jako věřitel) svoje pohledávky vůči třetí osobě k zajištění přijatého úvěru. V případě, že klient bance nesplácí úvěr, banka požaduje, aby úhrada postoupených pohledávek jako krytí poskytnutého úvěru probíhala na účet, který má klient u ní otevřen. Pokud je cese oznámena dlužníkovi, jedná se o veřejnou cesi, pokud není, jde o tichou cesi.

4.1.2 Rejstřík zástav

K lepší informovanosti kompetentních pracovníků banky a tím i k vyššímu zabezpečení úvěru by měl přispět podstatnou měrou „Rejstřík zástav, který vznikl na základě zákona č. 317/2001 s účinností od 1. ledna 2002. Rejstřík zástav je neveřejný seznam v elektronické podobě vedený, provozovaný a spravovaný Notářskou komorou České republiky. Rejstřík obsahuje především údaje označující zástavu, výši a právní důvod zajišťované pohledávky, osobní údaje zástavního věřitele, zástavce a zástavního dlužníka, den vzniku a právní důvod zástavního práva, datu a čas zápisu. Kterýkoliv notář vydá na žádost každému, kdo se prokáže písemným souhlasem vlastníka věci nebo osvědčí oprávněný zájem, opis nebo výpis z Rejstříku zástav nebo potvrzení o tom, že určitá věc, hromadná věc nebo soubor věcí není evidována v rejstříku jako zástava.“⁹

4.2 Prevence úvěrových rizik

Nejjednodušší prevencí úvěrového rizika banky je dobře zajištěný úvěr. Banky se proto snaží o uzavírání smluv s důvěryhodnými partnery nebo získat kolaterál (aktivum – hotovost, cenné papíry – použitelné k úhradě pohledávky) případně uzavírat rámcové dohody (master agreement), které obsahují ustanovení o započtení (netting) a o kolaterálech. K prevenci rizik ve smyslu možnosti získat rychle důvěryhodnou informaci nebo si informaci promptně ověřit má sloužit i Centrální registr úvěrů, v mezibankovním styku funguje ještě Bankovní registr klientských informací.

⁹ TEPLÝ P.: *Řízení úvěrového rizika v českých bankách*, diplomová práce, 2002. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Dostupné z: ics.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/619, 11.1.2009. Str. 55.

4.2.1 Centrální registr úvěrů (CRÚ)

Ke zmírnění úvěrového rizika má přispět i CRÚ, což je informační systém, který shromažďuje data o úvěrových závazcích fyzických osob, podnikatelů a právnických osob. Umožňuje rychlou výměnu informací mezi účastníky CRÚ. Zkušební provoz zahájila ČNB 1.5.2002. Projekt CRÚ podnikatelských subjektů vznikl v roce 2000 jako společná iniciativa ČNB a České bankovní asociace. Realizace projektu se zdařila během dvou let. CRÚ by měl umožnit komerčním bankám působícím na českém trhu rychlou výměnu informací o úvěrovém zatížení jednotlivých dlužníků a kvalitě splácení jejich pohledávek. Dále by CRÚ měl přispět ke kvalitnějšímu a efektivnějšímu řízení úvěrového rizika v bankovním sektoru.

Nejsou evidovány spotřebitelské úvěry fyzických osob, hypoteční úvěry fyzických osob, ručitelské závazky klientů a údaje o depozitních účtech. Účastníkem CRÚ jsou banky a pobočky zahraničních bank na území ČR. Povinností účastníka CRÚ je provádění pravidelných měsíčních aktualizací databáze CRÚ. Garantem projektu a rozvoje systému CRÚ je ČNB. Aplikace CRÚ využívá moderních informačních technologií a splňuje přísné požadavky v oblasti bezpečnosti dat.

4.2.2 Bankovní registr klientských informací (CBCB)

Bankovní registr klientských informací neboli „úvěrový registr“ je provozován společností Czech Bureau of Credit Banking a.s. (CBCB). Registr slouží vzájemné informovanosti bank o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce klientů bank. Neplatiči se již před bankami neskryjí! Účastníky Bankovního registru mohou být všechny banky, které aktivně působí na českém trhu a nejsou v nucené správě či likvidaci. Bankovní registr obsahuje informace pouze o kreditních operacích a nehledí na aktivní zůstatky klientů bank. Informační systém nabízí jednotlivým uživatelům pohled na současný stav zadlužení klienta a také zpětně na historické hodnoty za poslední 4 roky. Do registru se dostane i to, že klient ručí za špatně splácenou půjčku. Aktivními uživateli bankovního registru je většina významných bankovních domů: Česká spořitelna, Československá obchodní banka a.s., Komerční banka a.s., Raiffeisenbank a.s., Citibank a.s. a řada dalších. První tři banky spolu s GE Money Bank a.s. a UniCredit Bank Czech Republic, a.s. jsou zároveň také akcionáři banky.

Kromě výše uvedeného registru CBCB (nebo také česky BRKI) mohou čerpat banky i ostatní zájemci informace z **Nebankovního registru klientských informací (NRKI)**. Tento registr slouží ke zprůhlednění vztahů mezi věřiteli a dlužníky. Jeho provozovatelem je sdružení právnických osob z.s.p.o.

4.3 Kapitálová přiměřenost a rating

Kapitálová přiměřenost i rating jsou poměrně moderními metodami odhadování a odhalování úvěrových rizik. Kapitálová přiměřenost zahrnuje jiné metody a předkládá jiné výstupy než rating, ale obě metody mají zlepšit orientaci bank, případně investorů pokud se týká úvěrových rizik.

4.3.1 Kapitálová přiměřenost jako nástroj řízení úvěrového rizika

Kapitálová přiměřenost je často používaným pojmem v bankovní praxi v souvislosti s potřebou vyčíslit a regulovat rizika. Při snaze o omezení bankovních rizik je třeba uvažovat skutečnost, že většina bank se pohybuje jako „hráč“ na světových finančních trzích a tím se znásobují i rizika, kterým jsou banky vystaveny. V této souvislosti vzniká potřeba jejich globální regulace. Hlavním nástrojem regulace je kapitálová přiměřenost, v globálním měřítku potom konsolidovaná kapitálová přiměřenost. „Tu je možné uskutečnit pouze tehdy, jestliže na celém světě existují konsistentní regulační nástroje, kooperace a volná výměna informací mezi regulátory. Regulátoři v jedné zemi musejí zkoumat regulační záležitosti v jiných zemích. K tomu potřebují mít při vyšetřování přístup k informacím v jiných zemích.“

¹⁰ Hlavním úkolem každého regulátora je chránit zájmy klientů a vkladatelů, tj. bezpečnost svěřených peněžních prostředků. V případě nebezpečí musí umět zasáhnout i s tím, že podstatně omezí práva akcionářů.

Kapitálová přiměřenost (kp) je definována podle basilejského výboru pro bankovní dohled:

- 1/ BASEL I jako poměr kapitálu (tier 1 a tier 2) k rizikově váženým aktivům (rva), přičemž $kp \geq 8 \%$.

¹⁰ JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.). Str. 215.

$$kp = \text{kapitál}/rva = \text{tier 1} + \text{tier 2} - O/rva \cdot 100 (\text{v } \%)^{11}$$

- 2/ podle BASEL II jako poměr kapitálu (tier 1 a tier 2) sníženého o odpočitatelné položky (O), zvýšeného o využitý tier 3 a kapitálových požadavků A a B, násobeno 8 %, má platit $kp \geq 8 \%$.

$$kp = \text{tier 1} + \text{tier 2} - O + \text{tier 3}/A+B \cdot 8 \%^{12}$$

Evropská unie vydala k obdobnému problému direktivu o kapitálové přiměřenosti **CAD I** (Council directive 93/6/EEC of March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions), později novelizovanou jako **CAD II** a direktivu o investičních službách **ISD** (Council directive 93/22/EEC of May 1993 on investment services in the securities field). Jedním z cílů CAD a ISD je zajistit, aby na stejný druh aktivit u bank i investičních podniků se uplatňoval stejný kapitálový požadavek. Bankovní dohled ČNB vypracoval na základě výše uvedených mezinárodních normativů vlastní koncepci kapitálové přiměřenosti se zahrnutím úvěrového a tržního rizika a úvěrové angažovanosti, jedná se o opatření ČNB označované jako KP ČNB. KP ČNB rozděluje veškeré aktivity banky na bankovní portfolio a obchodní portfolio. Kritériem pro zařazení nástrojů do příslušného portfolio je účel jejich nabytí bankou.

Od roku 2005 platí nová pravidla pro bankovní podnikání, jejichž jádrem je kapitálová přiměřenost. Tato pravidla vycházející z BASEL I jsou označována jako **NBCA** („The New Basel Capital Accord“). Od roku 2007 platí nová direktiva **CRD** navazující na BASEL II. Jedná se o Direktivu o kapitálových požadavcích (Capital Requirements Directive), podle které jsou evropské banky povinné implementovat koncept kapitálové přiměřenosti BASEL II.

Předmětem regulace BASEL II je kapitálová přiměřenost bank, která je rozhodující otázkou zajištění stability bankovního systému. Vychází z předpokladu, že ne všechny úvěry pro banky jsou stejně rizikové a že jednotlivé banky nemají stejný jejich rizikový profil. V závislosti na rizikovém profilu si banka bude moci sama zvolit model řízení úvěrového a operačního rizika. Tento bankou vybraný model bude podléhat schválení domovského

¹¹ JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.). Str. 217.

¹² JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.). Str. 222.

regulátora. Na rozdíl od BASEL II je CRD závazná pro všechny banky licencované na území států EU. CRD s sebou přináší rozšířený model konsolidovaného dohledu, zároveň nastoluje otázku nákladů spojených s dohledem a otázku záchrany bank.

Kapitálová přiměřenost jako nástroj bankovního dohledu a řízení může ztrácet účinnost v důsledku nedodržování všech pravidel a také v důsledku právního prostředí, které neumožňuje bankám vymáhat pohledávky. Její zavedení však zabránilo a do budoucna by mělo předcházet nadměrné úvěrové expanzi a mělo by podnítit banky k větší snaze kontrolovat finanční rizika.

4.3.2 Rating

„Rating je nezávislé hodnocení, jehož cílem je zjistit, a to na základě komplexního rozboru všech známých rizik hodnoceného subjektu, jak je tento subjekt schopen a ochoten dostát včas a v plné výši všem svým splatným závazkům.“¹³

Rating se využívá jako kritérium k posouzení bonity firmy. Existuje mnoho druhů ratingů, které se specializují na různé oblasti. Hodnocenými kritérii jsou rentabilita firmy, likvidita, ziskovost, tržní podíl, rizikovost, kvalita produktu, managementu, schopnost inovací a další. Výsledkem ratingu je ratingová známka. Agentura S&P používá 10 základních ratingových známek (AAA, AA, A, BBB, BB, B, CCC, CC, C, D), agentura Moody's pracuje s 9 známkami (Aaa, Aa, A, Bbb, Bb, B, Ccc, Cc, C). Rating v rozmezí AAA – BBB se označuje jako investiční stupeň a znamená, že firma bude schopna dostát svým závazkům. Věřitel se nemusí obávat defaultu. Znamky pod stupněm BBB se označují jako spekulativní stupeň. Budoucího věřitele upozorňují, že firma s tímto hodnocením bude v plnění svých závazků nejistá. K dalšímu zefektivnění a diversifikaci uvnitř jednotlivých skupin ratingových známek se používají znaménka + a -, resp. číslice 1, 2, 3.

Zakladatelem první ratingové agentury byl v roce 1909 John Moody, předchůdce dnešní Moody's Investor Service. Další průkopnickou osobností ratingu byl Henry V. Poor. Jeho společnost se později spojila se Standard Statistics a tak vznikla jedna z největších celosvětových ratingových agentur Standard & Poor's, která v současné době disponuje 40 % tržním podílem na trhu v USA a expandovala po celém světě.

¹³ VINŠ P., LIŠKA V.: *Rating*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-807-X (brož.). Str. 1.

Ratingové společnosti pomáhají investorům, aby při vkládání finančních prostředků do investic disponovali určitým odhadem míry rizika. Společnosti jsou schopny vypracovat ratingy jako hodnocení úvěruschopnosti firem, municipalit i států. V Asii a USA, kde rating představuje nezbytnou součást každého investičního projektu, mají významné firmy ratingové hodnocení i od více agentur – od Moody's i od Standard & Poor's.

5 Úvěrové riziko v praxi

Hlavní činností bank je financování hospodářské sféry, které se děje prostřednictvím poskytování úvěrů. Úvěrové riziko je proto hlavním rizikem bank. Velké ztráty bank ze špatných úvěrů vedou ke vzniku bankovní krize, která poté s určitým časovým zpožděním způsobí ekonomickou krizi.

5.1 Dopady úvěrového rizika, bankovní krize

Mezinárodní měnový fond označuje za bankovní krizi takové problémy bankovního systému, kdy platí alespoň jedna z následujících podmínek:

- poměr špatných aktiv k celkovým aktivům bankovního systému převýšil 10 %,
- náklady na záchranu bank převýšily 2 % HDP,
- problémy bankovního systému vyústily ve znárodnění bank,
- vláda reagovala na problémy bankovního systému zmrazením vkladů, v důsledku čehož došlo k bankovní panice, či reagovala zavedením bankovních prázdnin nebo poskytla záruky na vklady v bankách.¹⁴

Banky v krizi se potýkají buď s problémem likvidity nebo solventnosti. V prvním případě je banka „zdravá“, ale nemá momentálně dostatek likvidních prostředků. K tomuto jevu dochází při enormním vybírání vkladů. Je důležité, aby nedocházelo mezi klienty z jakéhokoliv důvodu k davové nedůvěře k bankovnímu systému a z toho plynoucímu panickému chování.

Problém solventnosti je závažnější, banka je ve stavu bankrotu, nemá k dispozici potřebné a dostatečné likvidní prostředky.

¹⁴ JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.). Str. 31.

Hlavní příčiny bankovních krizí je možné hledat buď vně mimo banku v makroekonomické situaci země nebo uvnitř banky samotné, v jejím managementu. Makroekonomickou příčinou bankovní krize se může stát výrazný pokles cen aktiv (nemovitostí), dále větší výkyv úrokových měr nebo měnových kurzů, podobně může působit i náhlé snížení inflace nebo nastupující recese.

Management banky je rozhodujícím faktorem v chování banky a často i rozhodující příčinou bankovních krizí. Špatné řízení banky, zejména špatné řízení úvěrového rizika může vést ke krachu banky. „V období růstu banky poskytují úvěry i na rizikové projekty, neboť mají příliš optimistické představy o budoucím ekonomickém vývoji. Nutí je k tomu také snaha zvýšit podíl banky na trhu.“¹⁵ Následkem přecenění budoucího vývoje je vysoký podíl špatných úvěrů. Další příčinou bankovní krize může být tunelující chování managementu bank a podniků. Vedení banky financuje záměrně určité projekty, jejichž smyslem je vyvedení prostředků z banky za účelem vlastního prospěchu a obohacení.

V posledním čtvrtletí roku 2008 začala nejsilnější ekonomiky světa – USA a eurozónu - zasahovat naplno bankovní krize, která se jako „tsunami“ šíří dál napříč světovou ekonomikou. Symptomy krize se začaly objevovat ve Spojených státech už na podzim 2007. Krize se jeví jako důsledek špatného řízení velkých bank (Lehman Brothers aj.), které masivně poskytovaly chabě zajištěné úvěry, svoji roli sehrál i nedostatečný bankovní dohled.

5.2 Současná situace našich bank ve vztahu k úvěrovému riziku

ČNB vydala 30.9.2008 v souvislosti s finanční krizí tiskovou zprávu: „Vzhledem k probíhajícím turbulencím na vyspělých finančních trzích Česká národní banka sděluje veřejnosti, že situaci a vývoj na českém finančním trhu podrobně sleduje a vyhodnocuje a že v současné době není důvod ke znepokojení.

Český finanční systém zůstává od globálních turbulencí poměrně izolován. Stále platí, že domácí finanční instituce nepatří do těch globálních finančních skupin, které byly krizí postiženy nejvíce. Expozice nejvýznamnějších hráčů na českém finančním trhu – tedy bank – vůči rizikovým aktivům a problémovým globálním bankám jsou minimální, což je dáno především jejich výraznou orientací na tradiční konzervativní obchodní model na dosud

¹⁵ JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.). Str. 42.

nenasyceném českém trhu. Tuto orientaci posiluje i převažující zahraniční vlastnictví domácích finančních institucí, neboť zahraniční vlastníci nechávají své dceřiné společnosti generovat výnosy zejména z dynamicky se rozvíjejícího retailového bankovníctví, zatímco správu portfolia cenných papírů a derivátů typicky koncentrují do poboček v mezinárodních finančních centrech. **Ke stabilitě domácího bankovního sektoru přispívá i přetrvávající vysoká bilanční likvidita bank, převážné financování úvěrové expanze primárními vklady a tedy minimální závislost na finančních zdrojích ze zahraničních trhů a dále minimální využívání sekuritizace¹⁶ úvěrů .**

Dostupné informace a analýzy indikují, že český bankovní sektor není vystaven vzniku podobné krize, jaká probíhá v USA a některých dalších vyspělých ekonomikách. K tomu napomáhají přísnější úvěrové standardy a kritéria při poskytování půjček (relativně konzervativní zajištění úvěrů zástavou a vyšší nutná bonita dlužníka), jakož i tradiční způsob fixace úrokových sazeb a menší využívání externích upisovatelů hypoték. Domácí banky disponují dostatečným kapitálem pro krytí podstupovaných rizik a podíl nesplacených úvěrů na celkovém portfoliu úvěrů se v ČR momentálně pohybuje na relativně nízkých hodnotách - v srpnu 2008 činil tento podíl u úvěrů obyvatelstvu 2,6 % a u úvěrů nefinančním podnikům 3,6 %¹⁷.

ČNB tedy neočekává, že by naše bankovníctví zasáhla krize, ale přesto na zhoršené ekonomické vyhlídky reagují české banky dalším zpřísněním úvěrových podmínek a v prognózách počítají již se zpomalením hospodářského růstu. Je zřejmé, že české banky jsou více konzervativní a méně podléhají honbě za klienty ve srovnání s bankami v západních zemích. Můžeme jen polemizovat, zda je to způsobeno národní mentalitou, nebo je na „vině“ kratší doba kapitalismu u nás, či zda je to způsobeno nižší nabídkou. Tím se banky nedostávají do tak silných konkurenčních tlaků a nemusí se kvůli ziskům hnát až za hranici přiměřeného rizika. S přihlédnutím k vysokým bankovním poplatkům v ČR bych se přikláněl k tomu, že nabídky bank nepokrývají poptávku stejnou měrou jako je tomu ve vyspělejších zemích. Ale možností proč je české bankovníctví spíše konzervativní je mnoho a bude to nejspíš způsobeno kombinací všech vyjmenovaných faktorů.

¹⁶ Sekuritizace znamená převzetí relativně nelikvidních aktiv, které vytvořila finanční instituce a jejich přeměnu na cenné papíry, které je možné na kapitálovém trhu prodat investorům. Využívána je hlavně velkými bankami v USA, Kanadě, Velké Británii.

¹⁷ Česká národní banka: Vyjádření ČNB ke krizi na světových finančních trzích. Pavlína Bolfová mluví ČNB (Poslední editace příspěvku 30.9.2008). Dostupné z http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2008/080930_vyjadreni_cnb_ke_krizi.html, 18.1.2009.

6 Závěr

V současné době, kdy se hovoří o bankovní, finanční a ekonomické krizi, se velmi jasně ukazuje, jak **podcenění jednoho z bankovních rizik - úvěrového rizika může mít fatální následky** a být impulsem k celosvětovým ekonomickým otřesům: banky nemají dost likvidních prostředků, nemohou poskytovat úvěry, výroba a doprava se omezuje nebo zastavuje, roste nezaměstnanost a zadluženost podniků i obyvatelstva.

Jak je uvedeno v kapitole 5.1. této práce Mezinárodní měnový fond označuje za bankovní krizi problémy bankovního systému, kdy platí alespoň jedna ze šesti v kapitole 5.1. uvedených podmínek. My jsme nyní svědky naplnění minimálně dvou z těchto podmínek: vlády reagují na problémy bankovního systému znárodněním bank (Island) nebo poskytují záruky na vklady v bankách (většina států EU). Vlády také uvolňují mnohamiliardové prostředky ze státních finančních rezerv, aby udržely největší banky a podniky v chodu. Ekonomičtí analytici se přiklánějí k závěrům, že **hlavní příčinou současných obtíží jsou** masově poskytované a **nedostatečně zajištěné úvěry** rizikovým skupinám obyvatel. Dnešní stav světové ekonomiky je jasným příkladem toho, jak nenápadné bankovní úvěrové riziko může stáhnout dolů světovou ekonomiku a zpomalit nebo zastavit hospodářský růst.

I na konkrétním příkladu úvěrového procesu v ČS a.s. k poskytnutí hypotéky je patrné, že banky mají propracované metody, jak zajistit úvěry, mají know how ke sledování, měření, modelování a vyhodnocování rizik. Ale je tu přítomna konkurence, konkurenční boj, který banky nutí posunovat rovnováhu mezi ziskovostí a rizikovostí směrem k rizikovosti. Aby banky získávaly stále nové klienty, slevily na jejich bonitě. A to se nevyplatilo!

Bude nějaký čas trvat, než se situace v bankovním sektoru stabilizuje a obnoví se hospodářský růst. Prof. Jílek uvádí v knize Finanční rizika, že bankovní krize může trvat až 5 let, její průběh a délku nelze spolehlivě odhadnout, ale v každém případě je krize drahá. Čím déle trvá a čím později se řeší, tím je dražší. Krize pročistí bankovní i výrobní sektor, v konkurenčním boji se udrží jen ti nejsilnější a nejschopnější. Je jisté, že banky budou do budoucna ve svém chování mnohem obezřetnější, budou se chránit před riziky z vnějšku, aby neposkytovaly nedostatečně zajištěné, rizikové úvěry, budou se také více chránit před riziky z vlastního prostředí. Je známé, že největší škody bance může způsobit vlastní management banky. Budou se dále zdokonalovat metody práce s riziky a to i na globální úrovni. Je žádoucí, aby to byly metody univerzálně platné, jednoduché, srozumitelné a co nejjednodušší

aplikovatelné. Platí, že složité modely rizikového chování jsou v bankovní praxi málo oblíbené a málo využitelné. Jisté také je, že se zpřísní bankovní dohled. Banky budou muset do budoucna dále počítat s rostoucí konkurenční hrozbou od nebankovních institucí (investiční podniky a pojišťovací společnosti).

V současné době více či méně zřetelné projevy krize v bankovním systému velmi názorně prokazují důležitost řízení bankovních rizik, zvláště úvěrového rizika. Nastalá situace povede pravděpodobně k novému přístupu k rizikům, zvýší jejich váhu a určitě vyvolá snahu po zdokonalení risk managementu i finančně úvěrových vztahů a produktů. Do budoucna by se mělo rizikům plynoucím z úvěrů věnovat více pozornosti, aby se úvěry jako instrumenty už nemohly „vymknout“ a nedocházelo k možným rozsáhlým finančním ztrátám.

7 Seznam použité literatury

1. BOL, Georg, NAKHAEIZADEH, Gholamreza, RACHEV, Svetlozar T. [et al.]: *Credit risk: measurement, evaluation and management*. Heidelberg Physica-Verlag 2003. ISBN 3-7908-0054-6.
2. GRENADIER, Steven R., HALL, Brian J.: *Risk - Based Capital Standards and the Riskiness of Bank Portfolios*. Credit and Factor Risks, Regional Science and Urban Economic 1996.
3. JÍLEK J.: *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing 2000. ISBN 80-7169-579-3 (váz.).
4. REVENDA Z., MANDEL M., KODERA J., MUSÍLEK P., DVOŘÁK P., BRADA J.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha: Management Press 2005. ISBN 80-7261-132-1 (váz.).
5. VINŠ P., LIŠKA V.: *Rating*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-807-X (brož.).

Internetové zdroje:

6. Česká národní banka: Vyjádření ČNB ke krizi na světových finančních trzích. Pavlína Bolfová mluvčí ČNB (Poslední editace příspěvku 30.9.2008). Dostupné z http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2008/080930_vyjadreni_cnb_ke_krizi.html, 18.1.2009.
7. Česká spořitelna, a.s.: *Nové předpisy o kapitálové přiměřenosti pro peněžní ústavy - „Směrnice Basel II“*, platné od roku 2007. Vydané 1.12.2004. Dostupné z: http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/BaselII_final_cj.pdf, 10.1.2009.

8. KIRŠBAUM J.: Vybrané problémy úvěrového rizika, bakalářská práce, 2008. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví. Dostupné z: https://isis.vse.cz/auth/zp/portal_zp.pl?podrobnosti=38200;zpet=0;vzorek_zp=Vybran%E9%20probl%E9my%20%FAv%ECrov%E9ho%20rizika;dohledat=Dohledat;kde=nazev;stav_filtr=0;typ=1;typ=1;fakulta=10;fakulta=10;prehled=vyhledavani;zpet=0, 3.1.2009.
9. MITCHELL, Douglas W.: *Some Regulatory Determinants of Bank Risk Behavior*. Journal of Money, Credit and Banking. Blackwell Publishing 1986. Dostupné z elektronického infomačního zdroje VŠE JSTOR: <http://www.jstor.org/stable/1992388>, 14.11.2007.
10. NOVÁK L.: *Dohled centrální banky nad komerčními bankami*, bakalářská práce, 2006. Masarykova univerzita, Právnická fakulta Dostupné z: http://is.muni.cz/th/108717/pravf_b/, 10.1.2009.
11. TEPLÝ P.: *Řízení úvěrového rizika v českých bankách*, diplomová práce, 2002. Univezita Karlova, Fakulta sociálních věd. Dostupné z: <ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/619>, 11.1.2009.
12. WIKIPEDIE, otevřená encyklopedie: *Úvěr* (poslední editace příspěvku 28.4.2009). Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Av%C4%9Br>, 2.5.2009
13. Zákon č. 21/1992 Sb. o bankách. Dostupné z: www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/zakony/download/zakon_o_bankach.pdf, 4.1.2009.
14. Internetový portál FINANCE.cz. Dostupné z: www.finance.cz.
15. Internetový portál National Bureau of Economic Research. Dostupné z: www.nber.org.
16. Webové stránky časopisu BIZ. Computer Press, a.s. Dostupné z: www.casopis.biz.

17. Webové stránky České národní banky: www.cnb.cz.
18. Webové stránky České spořitelny, a.s.: www.csas.cz.
19. Webové stránky Československé obchodní banky, a.s. www.csob.cz.
20. Zpravodajský server Hospodářských novin IHNED.cz, webové stránky: www.ihned.cz.

Periodika:

21. Mladá fronta dnes.
22. Hospodářské noviny.
23. Ekonom.

Interní materiály:

24. Česká spořitelna, a.s.
25. Czech Banking Credit Bureau, a.s.